

Історія

Місця дитячих літ Михайла Вербицького

При нагоді 200-річчя з дня народження автора музики Гімну України о. Михайла Вербицького варто пригадати місцевості, які в цій біографії були першими – Явірник-Руський та Улюч, котрі лежать на північній схід від Сянока.

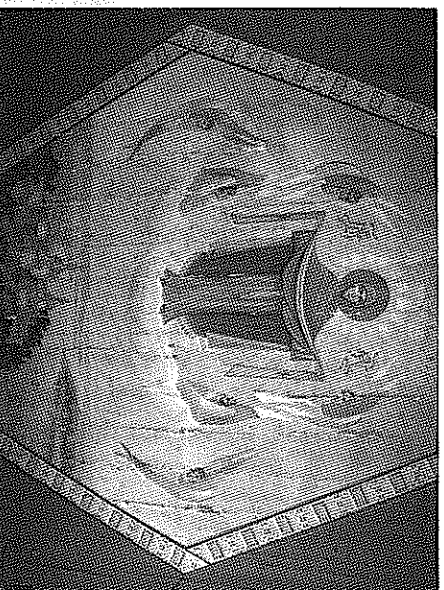
Явірник-Руський

Село тепер адміністративно належить Перемиському повітові Підкарпатського воєводства (Гміна Бірча), уперше згадується в документах початку XVI ст., коли тут був уже водяний млин та 6 ланів упорядкованого ґрунту. Перша згадка про місцевого дучвіника, отже й підтвердження існування парафії, дещо пізніша, з 1589 р. Село тоді входило до складу Сяницької землі Руського воєводства. Влітку, у першій половині XIX ст. Явірник належав до Сяницького циркву. А після реформи адміністративної мережі Італіїни, проведеної у 1850–1860-ті рр., опинявся в Бірчанському повіті (1876 р. повитовий центр перенесено до Добромиля). За обрахунками польського історика Здзислава Будзинського, 1785 р. в Явірнику мало 6 буди 400 мешканців, серед яких – 284 греко-католиків, 100 римо-католиків та 16 євреїв. Українці проживали в основній частині села та приліжках Рибному й Нетребці, натомість поляки – у Борівниці, тобто приліжці, який постав у зв'язку з побудовою тут у XVIII ст. «фабрики скла». За даними церковних писемців, кіркіятів греко-католиків спочатку зростає досить повільно, адже 1833 р. було їх тут 440 осіб, але протягом наступного сторіччя ця цифра збільшилася майже утричі, – до близько 1,2 тис. За обрахунками національного складу населення Галичини, які провів Володимир Кубійович, 1939 р. в «переважно українській» частині Явірника мало проживати 1180 українців, 80 поляків, 160 «латинників» (римо-католиків, які вживали в побуті українську мову) та 80 євреїв. Населення Борівниці, яканині є окремим селом, складала майже повністю поляки – 720 осіб (крім них було ще 30 польськомовних греко-католиків і 10 євреїв).

У Явірнику-Руському 1806 р. став парохом о. Михайло-Андрій Вербицький, одружений з Пелагією Папановською (походила з Перемишля, який від 1807 р. мав також функції бірчанського декана. Родина проживала у плебанії, що стояла надпроті старовинної дерев'яної церкви Св. Великомученика Димитрія, на другому боці сільської вулиці. Саме тут 4 березня 1815 р. прийшов на світ майбутній композитор, який своє перше ім'я отримав по батькові. Відбулося це майже торо в рік після народження Тараса Шевченка, а можна додати ще й цікаву подію, що Павло Чубинський, автор слів вірша, який став національним гімном, народився у Тарасове 25-річчя (у Галичині цей вірш спочатку вважали твором Кобзаря, адже з таким підписом був надрукований у львівській «Меті»). Однак більший вплив на долю родини Вербицьких мала статистика, з якої виходило, що Явірник не був тоді багатолюдним селом. Тому не дивно, що о. Вербицький охоче скористався нагодою та своїми можливостями (був не лише деканом, але дяком і дідним братом єпископа), щоб переїхати до сусіднього Улюча, який нараховував учвертеро більше парафян (1785 р. тут проживало 1270 осіб: 1150 греко-католиків, 80 римо-католиків, 40 євреїв). Саме звідти після смерті батька 10-річний Ми-

хайло потрапив до Перемишля, де заопікувався ним саношитий родич – єпископ Греко-католицької церкви Іван Снігур-ський (1784–1847, на кафедрі від 1818 р.), матір якого була з Вербицьких. Саме ця обставина, здається, причинилася до присвоєння Улючесьї ролі місця народження композитора, що понад сто років повторювали всі біографічні публікації. Помилку виправлено шойно у 1990–2000 рр., коли досліджено метричні книги обох парафій. Тому не варто дорікати улючанам, які 1990 р. біля Вознесенської церкви поставили хрест, приурочений до 1000-річчя Хрещення України, а поряд з ним розмістили кам'яні плити з портретом і написом, що в їхньому селі народився автор музики пісні «Ще не вмерла України».

Смієйною хронікою родини Вербицьких є записи у метричних книгах парафій в обох селах, зокрема книга народжень парафії Св. Димитрія у Явірнику-Руському за 1784–1830 рр., у якій зафіксоване народження в цьому селі трьох синів єпископівського подружжя. Записи, великою мірою, малюють історію трагичну, адже виявляється, що першим на світ з'явився Михайло-Малахій – 19 січня 1813 р. Ця дата була справді нешасливою, адже першістьок прожив усього-на-всього трохи більше як два роки, помираючи 3 березня 1815 р. Наступного дня паніматка Пелагії народила чергового дитину – героя нашої розповіді, якого охрестили беззволікання 5 березня 1815 р., даючи



Церква в Явірнику-Руському – Київська Покрова, розпис Павла Запорізького. Фото автора статті

йому перше ім'я шойно похороненого брата. Через два роки, 19 грудня 1817 р., народився третій син Вербицьких, Йосиф-Володимир. Усіх хлопців хрестив о. Іван Максимович, парох із сусіднього села Липи, а його дружина Анна була для них хресною матір'ю.

У записі про хрещення майбутнього композитора, який отримав імена Михайло-Лев (Michail Leo – записи були ведені латинською мовою), знаходимо аж чотири пари хресних батьків, що нам показує товариське коло, до якого належав парох Явірника. Перша пара – це ясновельможний Антоній Ризевич (дідусь і ясновельможка Йосифа Гембаровичівна (донка поессора): друга пара – постійний Онуфрій Рагавецький (парох Березки) та Анна Максимовичівна (дружина пароха Липи); третя пара – ясновельможний Казимир Гембарович (поессор) та Марія Михальська (донка

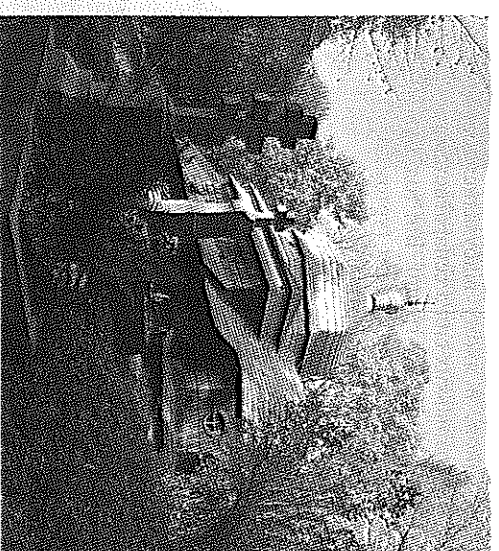
пароха Павокоми); врешті четверта пара – Михайло Маркевич (старший лісничий) та Марія Яворська (з фабрики скла, можливо здогадується, що з Борівниці). Подібне соціальне коло, отже члени землевласницьких і греко-католицьких священницьких родин та службовці з навколишніх сіл, бачимо у складі хресних батьків як найстаршого (4 пари), так і наймолодшого (2 пари) синів явірницького пароха. Були це, так би мовити, місцеві «товариські вершки».

Улюч

Після смерті 1819 р. улючеського пароха о. Василя Могильницького, батька відомого релігійно-культурного діяча Івана Могильницького (народженого в Улючі 1778 р.) навесні 1820 р. відбулася передача родини Вербицьких до Улюча. Було це село значно більше та багатіше старіше – виникло ще у княжу добу, як одне з поселень в оточенні гряд Сянока й на шляху з Перемишля в Угорщину, який тут проходив довільною Сяну. Перші документальні свідчення про його існування маємо з 1370-х рр., а перші згадки про улючеських дяків та священників з'являються в 1440-х роках. Парафія була давньою, але помілкою буде нав'язувати роль парафіяльного храму старій та прекрасній дерев'яній церкві Вознесенія Господнього на горі Дубинку. Її побудовано в середині XVII ст. на потреби колишнього монастиря, 1744 р. перенесено до Добромиля (популярне деякий час тому твердження, що церква з 1510 р., отже найстаріша на всю країну, автори «Історії українського мистецтва» назвали «апокрифичним», отже безпідставним). Сьогодні це, на жаль, тільки порожня будівля, хоч з фрагментами розпису на стінах, три чому майже чудом урятована від знищення (з церковного оздоблення зберігся іконостас, який тепер експонується в Етнографічному парку Музею народного будівництва в Сяноді).

Два сторіччя тому роль парафіяльного храму виконувала кам'яна «біла церква» Святого Миколая, побудована найпевніше на початку XVI ст., яку розібрали в 1907 р. і практично зовсім позабуто (шойно нещавно і дещо випадково), в архіві Інституту історії мистецтва Ягеллонського університету були віднайдені її фотографії, виконані на замовлення консерваторського грона у Львові). Уже після I Світової війни, 1925 р., улючани поставили тут нову церкву – подібної величини, але дерев'яну, дуже схожу на церкву-білицюки у Галичіві (Горлицький пов.) та Голеві (Бєлалдський пов.), які проектував львівський архітектор Ярослав Фартух.

Після смерті батька і повторного заміжжя матері обох хлопців забрав до Перемишля двоюрідний брат батька, владика І. Снігурський. Почалася пра-



Церква в Улючі. Фото автора статті

коли потович Михайло робив тут перші свої кроки і вчився слухати голос рідної землі, щоб пізніше вписати його у мелодію української «вічної пісні». У Явірнику-Руському стоїть дерев'яна парафіяльна церква Св. Великомученика Димитрія, але споруджено її шойно у 1882–1883 рр., а нині вона пустує і руйнується (деякий час користувалися нею місцеві римо-католики, доки не збудували в селі костел). Однак варто пошукати місцевого «ключника», щоб оглянути іконостас і настінний розпис, який до 950-річчя Хрещення Київської Русі виконав теремський мистець, колишній офіцер Армії Української Народної Республіки, Павло Покорний. В образі Богородиці Покрови бачимо вид на Києво-Печерську лавру і Дніпро, а поряд з геометричними і рослинними орнаментами – козацький хрест зі стрічкою в національних кольорах. Можна сказати, що ці малюнки символічно перегукуються з історією тімну, який також був наслідком спільного діяння надцивілізації і наднація. До речі, хтось згодом вписав до його тексту й слова про Сян, по верхов'ї якого тепер справді пролітає державний кордон України (в оригінальному вірші Чубинського фрази «віда Сяну до Дону» не було, отже її не знайдемо і в партитурах записаних рукою о. Вербицького).

Храму, в якому щонайбільше відправляв богослужіння батько майбутнього композитора, а він сам прислуховувався церковним пісням, нема і в Улючі. Старовинну «білу церкву» розібрали самі парафіяни, а новий храм Св. Миколая став матеріалом для потреб «побудови соціалізму» – з майже нових брусків звели пєгерівський коривник у Яблониці-Руській.

Проте родину Вербицьких «пам'ятає» церква на Дубинку, хоч і тут десь у 1950-ті рр. розібрали каміні оторожі, які охороняли колісць монастир і двійницю, а трьохсотрічний храм залишили практично для знищення, зєршли з куполів білячу – цінну для «народного господарства». Все ж таки церкву урятовано, а зараз вона аж сяєтьє покляденими торік новими гонтями. Пам'ятний знак перед нею, з портретом композитора й нотами початку пісні про невмирнуість України, хоч не зовсім точно показує місце події 200 років тому, все ж нехвибно нагадує, що й тут ступаємо по снідах людей, які будували велику історію. ■

Юрій ГАВРИЛЮК